

Az orvmadarak lét- fentartási működése.

(Folytatás.)

nagy és hatalmas erejű sasfajoknak, kivált az igen vén, monogamiában nem élő s elvonult életet folytató példányoknak *aját birtokolt* vadászterületük van, ahol a teljhatalmú vadászúr szerepét vive, semmiféle idegen

betolakodást meg nem tűrnek, párharczot, még pedig nem ritkán élethálára szóló elkeseredett viaskodásokat vívnak a betolakodó kalandorokkal s győzelem esetében kiűzik a szárnyas orvvadászt féltékenyen őrzött területeikről; — ellenkező esetben azonban ők lesznek a menekülő, kiűzött felek. Gyakran megesik, hogy a párbajozók (rendesen hasonfajúak) közül az egyik, de sőt néha mind a két fél is halva marad a csatatéren. — A nappali orvmadarak támadási módja (az akezió)

különböző ugyan, de közös tulajdonságuk *fölibe kerekedni* a kiszemelt prédának, mielőtt arra lecsapnának és pedig úgy a földön ülőknek, mint a repülő madaraknak is, mert csak felülről lefelé, illetve *alácsapva* képesek áldozatukat megragadni, még azok a fajok is, melyek kizárólag csakis repülő madarakra vadásznak, vagyis amelyek csak röptében képesek a szárnyasokat megkaparítani, mert vannak ilyenek is, például a sólymok nagyobb része; és viszont

léteznek oly fajok, melyek kizárólag a földön vagy vizen való prédaszerzésre utalvák és a repülőekkel szemben teljesen tehetetlenek. Ami pedig támadási módjukat illeti — mint föntebb már említettem volt — szintazonképen különböző, de az egymással közel rokonsági viszonyban álló fajoknál mindig ugyanaz. Eszerint némelyek például a földön ülő, valamint a levegőben mozgó állatok ellen való akciójuknál egészen sajátlagos eljárást követnek, míg más felekezetek tagjai más és ismét mások megint másféle jellemző módot használnak. Némelyek a *lecsapást* megelőzőleg *libegni* (billegni, szitálni, lógni v. sátorozni) szoktak a kiszemelt áldozat felett, úgy, mintha láthatatlan fonalszálon csüngenének. Így tesz például a vércse a mezők szabadjában, egyszerre csak *megáll* mozdulatlanul a tarlok felett; majd megmozdul a szárnya neki s verdesi a levegőt vele, sátozt csinál szárnykarjaival maga fölött s csak inog, rezeg, mintha a puszták délibábjából ideszakadt fantom álna a szemet kápráztató játékkal; majd egyszerre csak egyet kerít s a következő pillanatban testéhez kapott szárnyakkal aláhull áldozatára. — A vércsetempójú libegés némely szárnyas vadászónál elveszi ezt a különleges jellegét, a szárnyak rezgés-, avagy remegésszerű mozgása elmarad s a fantomszerű kép helyett egy erőltetetten mozgó alak tűnik a szem elé, mikor például az ölyv *verdesi* a szárnyát nagy lomhán, de azért bizonyos kimért tempó szerint, míg azután lerohan ez is — és ezt a tempóját egyetlen a földről felragadandó prédánál sem mulasztják el. Viszont megint más fajok csak *kivételes* „lógnak“ vagy „libegnek“, például a réti sasok és kányák (Milvus), ha halat figyelnek a víz felett; — ellenben pedig a víz felett való libegést a halvágó sas (Pandion) már fajlagos szokásból teszi — gyorsan elsikló prédájának folytonos és pontos szemmel tartása végett, mint minden halvadász szárnyas. — A támadást megelőző tulajdonképeni *vadászati módot* illetőleg, ebben ép oly jellemzően sajátos tulajdonságokat, különbségeket tapasztalhatunk, mint a támadást megelőző viselkedés (előkészület) és támadásnál (akezió). Ennek illusztrálása végett rámutathatok például a halászmesterkedő orvmadarakra. Így a kányák, kabák (Circus), rétisasok ugyan mellékesen halászzal is foglalkoznak, de mint nem tulajdonképeni halászó madaraknál,

Ott csakugyan mintha az örök pokol égett volna, úgy bujkáltak a vörös lángnyelvek végig a rónaság mélyét borító nádasban, a magas füvel borított zombikon, amely között olyan jó titkos búvóhelye volt nemrég a tigrisnek.

A Csíkos Fojtogatót az első füstoszlop menekülésre készítette ugyan, de az ember rettegéssel párosult haragja már csak a bizonyossággal elégedhetett meg. Hadd éjjen le az egész terület, ahol az emberevő otthon lehetett. Hadd válják perjévé, hamuvá a sűrűség, ahova a gyilkos behurcolgatta áldozatait.

A zombikos már olyan, mintha ezernyi ezer nagy vakondtúrás földné a pusztaságot, feketén, gyászosan. Közte a zombikárokból még a víz is szurokszerű s a behulló tüzes perjétől langyos. Ott már semmiféle állat sem tanyázik. A madarak eltűntek, — a vidrák elvándoroltak, — a lápi óz ki tudná merre bújdosik? A réti farkas éjente már nem szokik itt zombikról-zombikra, nagyokat szimatolva a levegő áramlásával szemközt.

Ahol az ember ráakad egy-egy fehérlő koponyára, sirva, átkozódva szedi össze, boszút esküszik a banditára. Akinek jártányi ereje van, az gyülekező helyekre siet, ahová dobszó, meg félrevert harang kongása hívja a népet. Lázban él mindenki, aki a panaszokat s a sirásokat hallja. A Menyörgők fegyvereiket rázzák, emelgetik, — esküdznek, tombolnak, halált kiabálnak... Mind idekészül az erdőségbe, ahol a Csíkos Fojtogató, meg szörnyű tarse, az elszabadult állatkirály lakik.

Ezeket a híreket egy kóborló farkas hozta, amely a tanyai kutyák egymásnak szóló üzenetéből értett meg apránként mindent. A gyors lábú farkast ki is nevezte a király

kengyelfutónak. Most, hogy a szárnyasok hadával megszünt a benső barátkozás, gondoskodni kellett a postaforgalom épségéről. Éjjel csak megjárta; akkor a szárnyas egerek még híven megtették a magokét; Csúnya csudákat művelt; kétszer is megjárta a nagy messzeséget a síkságtól a hegyesség lábáig s új meg új adatokkal megrakodva tért vissza. Az alkonyat elindította útjára a kengyelfutót; az csak reggel felé vánszorgott elő holtfáradtan. Napközben darazsak és szitakötők vágattak szanaszét a környéken s innen is, onnan is összeszedtek valamit, amit jó volt tudni. Az egész környék nagy messzeségben úgy készülődött, mintha mozgósítva lett volna. A félrevert harang szomorú hangja jóformán sohasem hallgatott el. Zulejka, mintha valósággal megőrült volna, szenvedélye hatása alatt egyre folytatta borzalmas mesterségét; nem múlt nap, hogy vérben ne fürdött volna. Váratlanul és kísértetszerűen jelent meg az emberlakta helyen; jöttét nemsokára halálordítás követte valahol. Mire az emberek összefutottak, már csak azt láthatták, hogy egygyel megint kevesebben vannak. Néha megpillantották a kullogó tigrist, amint zölden izzó szemével hátra-hátra tekintett, szájában tartván zsákmányát, akinek a számára nem lehetett már szabadulás.

Az őserdő köré napról-napra szorosabb gyűrűje fonódott az ezernyi-ezer elszánt embernek, aki mind arra esküdött, hogy inkább meghal, de az indiai rabló rettegését nem állja tovább.

(Folytatása következik.)

halászati módjukban nincsen semmi jellemző, inkább az ötlet-szerűség jellegét viseli magán. Ha ugyanis esetleg préda kínálkozik, vagy kóborlásaik közben úba eső halaszvízre találnak, vagy pedig ha érzélatosan teszik is halászati kirándulásait: halászati módjuk egyszerűen inkább felületes széttekintésre szorítkozik s ha zsákmány akad, némi lebegés után meglehetősen ügyetlenül alácsapnak rá; a rétisastól eltekintve azonban siker meglehetősen ritkán jutalmazza különben is lomha igyekezetüket; azután meg mert — mint a példaszó tartja: „aki minek nem mestere, hóhérja annak“. — Az élő villám, az ezerszemű, fáradszathatlan halvágónak, a halvadász madarak eme ideáljának a munkája egészen más, csupa erély, csupa módszer és öntudatosság roppant képességekkel felruházva! A szenvedély veleszületik, mint a vizek tigrisével, négy lábú rabló társával: a vidrával. Nem keresi a tavak, mocsarak félholt parti halait, amit kivet tavaszi szélfuváskor a tó vize magából, mint amazok az ötletszerűen halászó madarak, — hanem *hivatottságából*, égő vadász-szenvedélyéből kifolyólag bizonyos szakszerűséggel, igazi vadászhoz méltóan hódol hivatásának, amelyben egyszersmind a kenyérkérdés is kulminál. Folytonosan a víz fölött lebeg, rendszeresen alig puskalövésnyi magasságban s folytonos vizsgálódások közt alá s fel messzire bejárja lankadhatatlan szárnyain a vizek hosszát, a tavakat és általában minden halas vizet, amely csak lakóhelyének környékében fekszik és e tekintetben oly jó topográfus, hogy nincs halas vízterület — még a legkisebb vízfoltot sem véve ki, — melyet tapasztalásból ne ismerne s időnként fel ne keresne, még

pedig némely pontját a folyónak, vagy egyes vizeket naponként majdnem perczre ugyanazon időben, vagy legalább is ugyanazon órában. Szóval területeit napról-napra rendszeresen levadászsa — és úgy lát-szik azt is tudja, hogy területének hol, melyik részén s mely időben a körülményekhez képest érhet bizonyosan észelt, amiben aligha a sablonos „öszön“-nek, mint inkább a tapasztalás szülte észszerű számítás-, tehát a tények logikájának van igazi része. Mikor azután prédát fedez fel éles tekintetével, hirtelen csak *megáll* a levegőben, mintha bűvölet szegezné le és lebeg-remeg fénybe, kékbe tűnő fan-

tom gyaunánt a csillogó, sziporkázó fényáradatban s azzal puff! odavágja magát a vízre, mint égből hullt sulyok, hogy azt hinnők, pogácsává lapul a roppant ütéstől! Lecepapáskor czikázó villám a levegőben, valóságos élő istennyila, midőn odapuffan a víz tükrére, hogy az illanó halba beleakaszsa horgos karmait — és e pillanatban képtelen ráakadni a kutató tekintet. Csak a magasra felcsapó víz hullámot látja, amint a szökőkút felvert záporával hull vissza a tajtékzó víztestre; míg a madár eszményi jelenséggyanánt a láthatatlanság rejtelmébe mélyed... elnyelik a hullámok nyomtalanul. De ez csak egy-két érdekfeszítő pillanatot csalódása. A másik perczen már — mintha a vizek istene repítene fel a hideg hullámsírból — röppentyűként vágja fel most meteoroként ragyogó testét a magasba, karmai közt ficzkándó prédát tartva — s megrázkódik, hogy a színek özönével sziporkázó vízgyöngy-zápor támad körülötte, azután pedig kivág a nagy térségbe. Könnyed légi alakja ringva-játszva őrissza meg az éthert, a napsugár ráveti aranyát s fénylő testének csillogása lassanként elvész a kékséges mindenség falánk végtelenségében. — Menynyire különbözik a halvágó leírt vadászati módjától a parti apró haltolvajok: a *czerkók* zsákmánykeresési módja, azaz, hogy ezeknél voltaképeni vadászati, illetve halászati módról alig beszélhetni, mert merőben az esetlegre, véletlenségre bízzák magukat, mint a mólók ácsorgó, korgó gyomrú semmittevői, parazitái, kik seregestől lepik meg a kínálkozó jó alkalmat — ép oly tolakodó, határtalan szemtelenséggel, mint ahogy az élődi czerkóknál tapasztaljuk, melyek szintén inkább csak a hulladékokra szorítkoznak s a halaknak csakis a legsilányabbja, legapraja a „szemét halak“-nak, jut nekik. Másképp van ez azonban a nagy sirályoknál, a halfarkasoknál s azoképen a cséreknél is; mindamellett még ezek is csak kontárokknak nevezhetők a halvágó halász-mesterkedésével szemben és már csak azért is, mert hiányzik náluk az a kitűnő ragadozási eszköz — egyben fegyver: a karmok, — melyek a halvágó ragadozási képességét annyira hatványozzák. Halászati módjuk azonban bizonyos tekintetben mégis a halvágóéhoz hasonlít, habár sokkal kevésbé érdekes és megragadó motívumok keretében folyik is le az. Szolidan, komolyan sétálják meg a levegőt; átlibegnek lassan, szigorú figyelemmel a vizek felett s ekközben vizsgálódnak erre is, arra is, nem merül-e föl valami sejtelmes kicsiségű haltestecske a síma víz áttetsző tükrö-lapján, hogy azután azonnal a cselekvés terére lépjenek, persze nem valami rohamos sietséggel, mert ez a sirályfélenek nem szokása, noha a „keszég“ felette illanékony halállat. De eleve elárulja magát a hanczúrozásával. Szokása ez már a halapróságnak! Pedig odafenn a gonoszok mindjárt észreveszik a czikázásukat s odatartanak, mint a farkasok a vérszagra. Megáll egyik is, másik is a levegőben, mintha oda volna akasztva s verdesi a szárnyát, tempózik a magasban — mindig csak egy helyen; ekközben azonban le nem veszi a szemét a gyanús helyről — várva, mire végzi az apróság a hanczurozást. Alól pedig mintha megelevenednék a víz pár tenyérnyi folton: mozog, szántják a kicsi testek az egymást keresztező barázdákat nagy hirtelen. A kiálló fűszálak meg-megmozdulnak-rendülnek, mintha beléjök ütődnék valami...

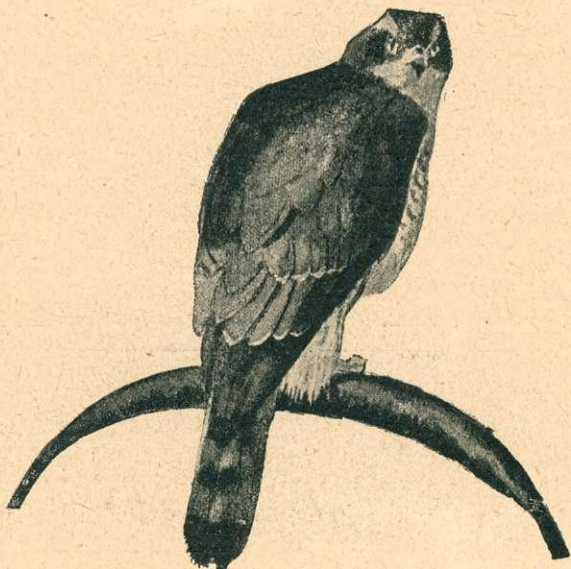

S. E. Lodge

pedig szél se lebben, fodrot se hány a víz... Így folyik egy darabig, de nem sokáig. A hallesők pedig csak libegnek tovább is, mert: türelem a halász erénye. Majd elválnék úgyis mindjárt, már válik is. Hirtelen nagy zurbolás támad a víz felületén... úgy tetszik, mintha valami kis raj szaladt volna szanaszét... és hirtelen ezüstös-aranyos testecskek villannak meg, mint piczurka ékszeres... Elérkezett a tevékenység pillanata a türelmes halászmester számára; csak erre várt! Idegesen megrándul a teste odafent s abban a pillanatban magára szedi a szárnyát; azután egyet csattan a víz, amint odacsapja magát a szárnyas halcsiszár s a jövő pillanatban már a levegőben apportirozza tova viczkánczó prédáját. — Hogy a zsákmányszerzési ügyesség azon bizonyos fokán túl — mely az azonos fajok egyedeinél közös s illetőleg a tökélynek ugyanazon fokán áll — némelyek még kiválóan magasabb enemű képességgel is felruházzák, az csak azt bizonyítja, hogy az ösztönön kívül egy magasabb, nemesebb közrehatás; az ész, a szabad gondolkodás képessége az, mely a tapasztalások helyes felhasználására s ebből folyólag a ravaszságig menő tervszerűsége képesíti azokat a fajokat, amelyeknek a lét küzdelmeiben erre fölöttébb szükségük van létük biztosítására — s az ilyenek kizárólag ama felekezetekhez tartoznak, melyek bizonyos küzdelem árán felelhetnek csak meg *rendeltetésüknek*, mely valójában — vagy esetleg *ma már* rendeltetés híján — igen tág körre szoríthatók, vagy illetőleg a proletár sokoldalúságát igényli... És az ilyennek *éles esztét*, gondolkodási önállóságát — talán az „ösztön“-től függetlenül, amely pedig az állatoknál sokak által tagadásba vétetik, sőt feltevését bűnnek tartják, minthogy az *ész* az önálló gondolkodási képességgel kapcsolatban az ösztön befolyása, illetve abszolút hatása nélkül *egyenesen a lélek jelenlétének* megdönthetetlen bizonyítékául állítatik — leginkább azon ezerféle fufang, ravaszság bizonyítja, mely az elfogulatlan és pontos megfigyelő előtt nyilvánvalóvá lesz. — Talán vakmerőség, sőt az örültséggel határos, mindenestre azonban felettébb bizarr eszmének látszik egy *lelkes* sassal, sólyommal stb. előhozakodni akarni; de hát az is igaz, hogy a természettudományok terén sok sejtelem vesz még körül bennünket s azután mily csodás az indus fanatikusoknak a lélekvándorlásról szóló tizezer éves vallási regéje is... Azonban az bizonyos, hogy ép oly vakmerőség az állattól az értelem magasabb fejlettségét: az *eszt* megtagadni, mint annak jelenlétét a fenséges *erő* megszentelt, titkos régióival hozni kapcsolatba...

(Folytatása következik.)

Lakatos Károly.

A magyar zoológusok működése.

A K. M. Természettudományi Társulat állattani szakosztályának február hó 7-én tartott ülésén a Társulat pénztárnokának jelentése olvastatott fel, első sorban az „*Állattani Közlemények*“ aláíróiról, melyből kitűnik, hogy a január hóban kibocsátott előfizetési felhívásnak már eddig is öröndetes eredménye van, amennyiben 21 alapító és 103 rendes előfizető jelentkezett.

A. Aigner Lajos „*A mimikri*“ -ről tartott előadást, melyben a mimikri lényegét röviden ismertette, annak egyes jelenségeit kritikailag vizsgálta. Számos példával illusztrálja, hogy kivált a lepkék nem ellenségeik, hanem az időjárás kedvezőtlen volta elől rejtőznek; egyben rámutatva arra is, hogy sem az ember, sem a madarak vagy csúszómászók és rabló rovarok a lepkékben nevezetes kárt nem okoznak, ellenben az utóbbiak a hernyókban tetemes pusztításokat visznek véghez. Megezáfolni igyekeznek továbbá a mimikriek azt a tételét, mely szerint egyik lepke a másikat színben és alakban „*védelem*“ szempontjából utánozza. Az előadás abban konkludál, hogy a természettudomány a rovarok és egyéb állatoknak egymáshoz, vagy élettelen tárgyhoz való hasonlóságát mindenkor rendkívül érdekes jelenségnek fogja tekinteni, de a mimikri-elmélet felett előbb-utóbb napirendre tér.

Másodiknak ifj. Entz Géza „*A Quarnero planktonjáról*“ tartott előadást. Előadó egy éve foglalkozik a queneroi plankton tanulmányozásával s ez alkalommal a csillangós ázalékállatok közé tartozó *Tintinnidák*on tett megfigyeléseiről számol be. Az élő állatokon végzett vizsgálatai alapján a *Tintinnidák*nak két típusát különbözteti meg. Testalakjuk és szervezetük vizsgálása után mozgásukról szól. Mozgató szerveik számos csillangóból összetett lemezek, melyek görbültségüknel fogva olyanok, mint a propelleresavar szárnyai s ezért az állatot csavarvonalú pályán viszik előre. A *Tintinnidák* héjának magyarázatát és keletkezését testük alkotásából és mozgásukból iparkodik levezetni. — Végül megemlíti, hogy a Quarneróban körülbelül 30 faj *Tintinnidát* talált, s közöttük olyanok is vannak, melyek nem egyes fajokat, hanem alaksorokat képviselnek.

Méhely Lajos a fölös számú végtagok keletkezéséről értekezett. Egy a Nemzeti Muzeum birtokába került hatlábú ásóbéka (*Pelobates fuscus*) szervezeti viszonyait ismeretve, megállapította, hogy a fölösszámú végtagok mindig a váll- vagy medenceövé valamely alkotójának a kettőtörése vagy kettéhasadása következtében keletkeznek. A seb felületéről kisarjadzó szövet ugyanis belső, a fajok hosszú törzsfajlására és a szervezet egyensúlybeli viszonyaira visszavezethető okokból nemcsak magát a sebet hegeszti be, hanem föltéve, hogy a szervezet elég fiatal, egy fölösszámú övet is fejleszt a hozzátartozó végtaggal együtt. Ugyanilyen jelenségek a gyíkok, madarak, sőt az emlősök sorából is ismeretesek s az okok mindig ugyanazok. Előadó azután ismerteti a neovitalistáktól adott magyarázatokat és kimutatja, hogy a megújulás jelenségeit nem lehet a czéltudatosság elve szerint magyarázni, mert a szervezet a külső hatásokra gyakran nagyon is czélszerűtlenül reagál.

Az előadás kapcsán élénk vita fejlődött, melyben Dr. Rátz István, Lósy József és az előadó vettek részt.